

Mikluš, Michal

[Benediková, Ludmila. Štruktúra a informačné parametre ruskej a slovenskej grafiky]

Opera Slavica. 2001, vol. 11, iss. 1, pp. 55-57

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117359>

Access Date: 27. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Laura Salmon Kovarski ve své studii *O теоретических предпосылках и стратегии перевода «культурной поэзии»* upozorňuje na nezbytnost brát při překládání v úvahu také kultovnost toho či onoho díla, tedy jeho národně kulturní emblematickosti. Zachování znaku kultovosti v překladu je podle ní výsostným dokladem překladatelského umu. Snad by se mohlo dodat, že proti této kultovnosti, jejíž základní vlastností je určitá míra strnulosti, petrifikovanosti (např. v českém prostředí Horův překlad Evžena Oněgina) stojí úsilí o dynamizaci a aktualizaci překladu, pokud má fungovat v novém prostředí podobně jako kdysi jinde originál: tak trochu jako pěkvapení a šok (např. české překlady Maškové a Dvořáka). Viděl bych tedy znak kultovnosti při překládání spíše jako nezbytný pól stálosti – oproti dynamizující aktualizaci; reálný překlad vlastně mezi těmito póly osciluje.

Parádním kusem sborníku je studie **Olgy Kovačičové** *Překlady Puškinovy poézie a tradície versologických systémov*. Autorka vychází z odlišnosti slovenského a ruského jazykového materiálu. Sylabika je v ruském prostředí vnímána jako nerytmická a neadekvátní charakteru ruštiny, zatímco sylabotónika je chápána jako melodická – v slovenštině je tomu právě naopak. Proto je Puškinova poezie blízká spíše sylabice štúrovců než sylabotónice Hviezdoslava a Vajanského. Nicméně při překládání se přesto v slovenské překladatelské tradici projevuje tendence k uchování totožnosti versologických systémů (důvodů je řada, autorka uvádí mimo jiné citlivost malé literatury vůči cizímu textu). Osobnosti Jána Smreka byla na Slovensku před časem věnována samostatná konference: Anton Eliáš a Mária Kusá ukazují ve své diptychu Smrekovy překlady z Puškina: oba výzkumy jsou translátologicky objevené.

Sborník bratislavských rusistů *Puškinovské interpretačné variácie*, který se řadí do impozantní série studií *Kontexty ruskej moderny* (1996), *Ruská literatúra v 18. storočí* (1996), *Romantismus reflektujúci a reflektovaný* (1997) a antologie z díla I. Slimáka *O hľadačoch pravdy* (1999) není jen jubilejním, „povinným“ připomenutím, je trvalou hodnotou jak ve versologii, tak v translátologii a kulturní komunikaci.

Ivo Pospíšil

Benediková, L.: Štruktúra a informačné parametre ruskej a slovenskej grafiky.
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta, Nitra 1999, 86 s.

Recenzujúc uvedenú publikáciu, začneme konštatovaním, že slovenská rusistika v posledných desaťročiach významne prispela k rozvoju najmä konfrontačnej slovensko-ruskej slavistiky a tým aj slovenského lingvistického myslenia. Potvrďuje to aj posudzovaná nami práca.

Ňou totiž jej autorka zjavne prispieva k hlbšiemu poznaniu vedecko-teoretických a pragmatických parametrov ruského a slovenského písma, ba možno predpokladať, že podnieti ňou aj ďalšie konfrontačné výskumy v tejto materializovanej, a teda závažnej a exaktnej roviny jazykových systémov ruského a slovenského jazyka a osobitne ich písanej podoby.

Kvantitatívne, kompozično-štruktúrne i žánrovo je táto publikácia v kategórii spoločensko-vedných zošitov. Avšak treba hneď dodať, že so zjavnými aspektami monografie. Potvrďuje to celý obsah tejto práce. Tento totiž popri výstižnom, hoci kondenzovanom historiografickom úvode do slovenskej rusistiky zahŕňa aj explikáciu podstaty písma a jeho typov v historickom priereze od jeho vzniku až po súčasnosť ruskej a slovenskej grafiky a pravopisu, analyzuje a syntetizuje fonetickú klasifikáciu grafém a foném a na tomto základe podáva potom štruktúrne-systémovú analýzu celých grafických sústav ruštiny a slovenčiny. Všetko to robí autorka knihy podľa semaziologicko-onomaziologického aspektu skúmaného a opisovaného ňou ideálneho grafického znaku, ale aj podľa monosémantickosti a polysémantickosti grafém a podľa ich onomaziologického aspektu a synonymickosti.

Ako autorka sama konštatuje, používa pritom metódu štruktúrneho modelovania, ktorá jej umožňuje prienik do obsahovej štruktúry grafém a do mechanizmu kódovacieho a dekódovacieho systému ruskej azbuky a slovenskej abecedy. Takýto prístup napomáha autorke identifikovať aj špecifické príznaky niektorých jazykových univerzálií, najmä synonymie a polysémie v grafike, čiastočne upresniť vzťahy medzi písmenami a fonémami a poodhaliť tak aj možnosti viacspektvej klasifikácie grafém, vrátane zohľadnenia aj kondenzačných a názorných prvkov ideografického písma, ktoré sú vždy iba dubletnými grafickými prostriedkami s ohraničenou sférou použitia, napr. v metajazykoch matematiky, chémie a pod.

K obsahovej stránke posudzovanej nami publikácie môžeme poznamenať, že sa v nej zohľadňuje aj zákonitý vzťah medzi písomným a ústnym jazykovým kódom, hoci medzi nimi vlastne neexistuje úplný paralelizmus, ktorý by nachádzal podporu aj v histórii písma, ba ani v existujúcich kombinatórnych pravidlách a úze, ktoré v tej alebo onej miere regulujú spôsob kódovania a dekódovania ústnych a písomných textov. Preto sa ani tejto autorky nepodarilo vo všetkom a v plnom rozsahu dokázať túto zákonitosť medzi ústnym a písomným kódom, resp. medzi hovorenou a písanou podobou obidvoch skúmaných ňou jazykov. Ide totiž aj o to, že dnes je už všetkým bádateľom v oblasti zvukovej roviny jazyka známe, že niekoľko desiatok grafém v písanej jazykovej podobe postačuje na označenie neobmedzeného počtu vyšších jazykových jednotiek všetkých jazykových rovín.

Táto racionálnosť a viacspektvosť fonemického písma v jednom i druhom skúmanom autorkou jazyku spočíva v tom, že graféma signalizuje nielen dištinktívnu, zmyslorozlišiteľnú hodnotu fonémy, ale aj jej fónickú realizáciu, jej výrazovú podobu. Rovnako na úrovni morfémy, lexémy, vety v písanej podobe je zakódovaná informácia o význame, ale zároveň aj o fónickej, výrazovej podobe príslušnej jazykovej jednotky, pretože taká je aj napriek asymetrickeosti a arbitrárnosti jazykového znaku prirodzených jazykov bilaterálna, dvojrozmerná ich podoba čo do výrazového a obsahového ich plánu. Čiže zo semitického hľadiska je predsa len treba rozlišovať rozličnú hodnotovú štruktúru a funkčnosť jazykových znakov. Hoci teda platí, že základnou jednotkou grafickej sústavy každého prirodzeného, a teda aj súčasného ruského a slovenského jazyka je písmeno a že v podstate každá znaková jednotka, vrátane grafémy, má svoju bilaterálnu povahu, pretože inherentne v sebe zlučuje dištinktívny prvok označujúceho a prvok označovaného, predsa len popri iných „svojbytných“ bilaterálnych jazykových

znakoch, napr. popri slove ako základnom a univerzálnom jazykovom znaku, nie je s nimi rovnocenná a plnohodnotná, hoci inak vzťah medzi označujúcou grafémou a označovanou fonémou je tiež arbitrárny a súčasne relatívne presne určený a závažný, hoci sa ním odzrkadľujú dve rozličné jazykové podoby – písaná a hovorená. Preto informácie o inventári grafém a foném, ktoré sa používajú v tom-ktorom jazyku, poskytuje abeceda, v ktorej sú jednotlivé písmená zoradené do závažného poradia, hoci inak ono nie je motivované ani tvarovými, ani žiadnymi inými lingvistickými kritériami.

Po týchto stručne zrekapitulovaných recenzných úvahách nasleduje v knihe jej stručný záver a po ňom zoznam použitých autorkou symbolov a transkripčných znakov, zoznam literatúry, ruské resumé, vedecko-pedagogický životopis autorky, ktorý spracovala doc. PhDr. Ela Sekaninová, DrSc., a nakoniec súpis jej prác za roky 1958-1998, pretože ide o vydanie tohto druhu titulu v edícii venovanej jubilantom.

Uzatvárajúc svoju stručnú recenziu publikácie prof. PhDr. Ľudmily Benedikovej, CSc., *Štruktúra a informačné parametre ruskej a slovenskej grafiky*, dodávame, že je to prínosná, aktuálna a potrebná publikácia, ktorá rovnako poslúži tak bádateľom v oblasti zvukovej jazykovej roviny ruského a slovenského jazyka, ako aj ošozná vysokoškolská príručka pre študentov rusistiky, slovistiky a slavistiky a ich učiteľom.

Michal Mikluš

Литература и антропология

Данилевский, Р. Ю.: Пушкин и Гете. Сравнительное исследование. «Наука», Санкт-Петербург 1999.

Памяти своего сына, театрального режиссера и педагога Вадима посвящает русский германист-литературовед проф. Р. Ю. Данилевский свою книгу сравнительных исследований на тему, которую он сам охарактеризовал в первом предложении своей монографии как «дорогу исхоженную». Тем не менее, его книга основана на методе, который отличается от предшественников (М. Wegner, В. Розов, В. Аветисян, R.-D Keil, В. Жирмунский и др.). Несмотря на неравноправные отношения обоих поэтов, прозаиков и драматургов (Пушкин читал Гете и задумывался над его творчеством, Гете знал о Пушкине, но нельзя говорить о его восприятии), он старается понимать их творчество в процессе взаимного генетического и типологического проникновения и переплетения. В семи главах он ищет их близость и отличия (Миссия гения, Преобразование традиций, Становление индивидуального стиля, Пушкинский Гете и проблемы историзма, Бог, Судьба, человек, Два Фауста?, Мир прозы Пушкина и Гете).

Автор исходит из сверхвременного значения творчества обоих писателей, опираясь на две цитаты (Вячеслава Иванова и Юрия Лотмана). Судьбой обоих было стать завершением одного этапа развития национальной литературы и началом нового. У обоих были некоторые общие истоки, прежде всего Просвещение, культ человека и открытие отрицательной стороны так называемого прогресса (последствия Французской Революции). На мой взгляд автор уделяет здесь срав-